

Sacrificii umane la geto-daci ?

Human Sacrifices at Geto-Dacians
(Summary)

Various literary texts from antiquity make references to human sacrifices at Geto-Dacians. There were mentions of sacrificed wives and of the so-called messengers sent to the god Zalmoxis. However, human sacrifices can be dated earlier, as back as the Bronze Age. Such an example is the tomb from Căndești (Monteoru Culture).

Human sacrifices are not typical for Dacians, nor for other peoples like the Germans, Celts, Thracians.

This type of sacrifices were performed on special occasions such as an important case that needed a god's favours, the foundation of different buildings, the death of kings, of spouses, or even for fertility.

Pomponius Mella writes that widows wanted to be sacrificed and buried with their husbands. Mircea Eliade states that these sacrifices were meant to facilitate communication with the gods and with the ancestors in order to get their help.

All these are just hypothesis. The gaps can only be filled by further research.

Sacrificiile umane la geto-daci sunt atestate în texte literare antice referitoare fie la soție ori soții sacrificate la moartea soțului, fie la mesagerul trimis la Zamolxis. Pe lângă acestea se cunosc și alte sacrificii umane, evident cu rosturi de cult, fără ca tâlcul lor să poată fi limpede deslușit. Aceste sacrificii ne sunt atestate încă din epoca bronzului. Astfel, de exemplu în fața intrării în megaronul templului de la Sălacea (cultura Otomani), la numai 1,20 m distanță s-a descoperit o groapă cu diametrul de 1,10 m și 1,30 m adâncime, din conținutul căreia făceau parte oase de copil, un vas mare și un suport de vas. Este vorba cu siguranță de o groapă rituală și de un sacrificiu. La Sălacea ca și la Pișcolț s-au descoperit craniile umane îngropate separat (cultul craniului). Un astfel de craniu s-a găsit și în așezarea de la Derșida, într-o groapă îngustă, însă craniul (aparținând unui adult) nu s-a păstrat bine.

Tot din epoca bronzului, în cadrul necropolei de la Căndești (cultura Monteoru) s-a constatat, în câteva cazuri că, înainte de a se ridica construcția funerară din piatră, în groapă au fost depuse 1-3 capete de adulți și apoi s-a procedat la înhumarea celui care îi era destinat mormântul. În alte cazuri la picioarele înhumatului s-au depus resturi incinerate a 1-2 capete omenești sau după ce înhumatul a fost acoperit cu pământ s-au depus resturi umane incinerate. Rostul unor asemenea sacrificii umane este greu de deslușit.

Foarte probabil erau legate de anumite practici de cult. Și alte descoperiri arheologice conduc la ipoteza sacrificării în scopuri rituale¹. Astfel se pot enumera cele de la Cetățeni (jud. Argeș), la București-Tei, Dămăroaia, de la Poiana, Chirnogi ori Cățelu-Nou.

Căreia dintre divinități le-au fost închinat aceste jertfe practicate începând cu epoca bronzului și până în sec. III d. Hr. și care a fost ritualul nu pot fi precizate cu destulă siguranță pe baza descoperirilor de până acum. Sacrificiile umane aduse zeităților nu sunt proprii sau specifice doar geto-dacilor. Ele se întâlnesc la numeroase alte popoare antice cum sunt greco-romanii, germanii, celții sau tracii, la care aceste practici în scop ritual-religios ne sunt atestate de izvoare literare sau de descoperiri arheologice.

Dar o analiză independentă și combinatorie a izvoarelor scrise și a descoperirilor arheologice atesta faptul că geto-dacii efectuau sacrificii umane în următoarele situații:

1. în beneficiul unor divinități – Zalmoxe și un Zeu al Războiului (Herodot, IV, 94; Iordanes, 41).
2. la fondarea unor construcții: schelete sub locuințe, la Grădiștea (Brăila), Bordușani (Ialomița), Poiana (Galați).- 8 copii sub locuințe deși unii au putut fi înhumați aici datorită unei morți premature.
3. la moartea soțului - Sighișoara-Wiettenberg, Orlea, Căscioarele.
4. la moartea regilor și aristocraților era ucisă soția, poate și unii servitori: (Ștefan din Bizanț, „Lexicon”, p.337; Eustathius, 304; Pomponius Mella, II, 2, 19-21, plus descoperirea de la Agighiol) Brad, Orlea.
5. sacrificarea copiilor pentru motive greu de precizat (gropile din așezări sau incinte sacre cu mai mulți copii) Grădiștea, Orlea, Poiana.
6. sacrificii pentru obținerea de cranii (cultul craniului): Columna lui Traian plus descoperirile arheologice: Brad, Budești, Popești, Poiana.
7. uciderea rituală a unor prizonieri: Berea (16 schelete chircite într-o groapa de la Berea).
8. sacrificii de fecundare.

Dar să vedem ce este acela un sacrificiu, la ce se referă în mod exact.

Sacrificiul: - manifestare religioasă păgână ce implica înjunghierea sau arderea unor oameni, animale și păsări sau a oferi bunuri în cinstea unor zei ; este o instituție fundamentală a religiilor antice; ele se fac în semn de venerație, recunoștință, iertare, înduplecare; sacrificiile funerare se efectuează fie în momentul înhumării sau incinerării defunctului, fie în momente comemorative.

De exemplu în legătura cu obiceiul de înmormântare al unor tracii, Herodot ne spune despre creștonii ce locuiesc în zona izvoarelor râului Echedor din Macedonia că „fiecare ține în căsătorie mai multe femei, la moarte fiind sacrificată una din ele”. Același lucru îl aflăm și de la Pomponius Mella: „femeile doresc să fie omorâte deasupra cadavrelor bărbaților morți și să fie îngropate împreună cu aceștia. Pentru a dobândi această cinste soțiile dau o mare luptă în fața celor care trebuie să hotărască aceasta, iar cea care învinge este în culmea bucuriei. Soția era înjunghiată de ruda ei cea mai apropiată”.

¹ D. V. Roseti, *Au existat amazoane în Dacia?*, în *MI*, III, 11 (32), nov, 1969, p. 92.

Faptul că în cultul zamolxian ce se referă la Marele Zeu se practicau sacrificii umane (trimiterea periodică a unui mesager), ar putea oferi indicii cu privire măcar la o parte din sacrificiile umane, dacă nu în totalitatea lor.

După opinia lui Silviu Sanie, sacrificiul este o consacrare, dar se știe că nu orice consacrare este un sacrificiu². Această consacrare implică distrugerea obiectului, în unele cazuri consumarea prin foc, înjunghiere.

Sacrificiul implica trei termeni:

a) *sacrificatorul*;

b) *obiectul consacrat (victima)*;

c) *divinitatea*.

În această situație schema sacrificială poate fi construită fără a ține seama de variante. În această schemă: a) *natura victimei*; b) *modalitatea de ucidere*; c) *finalitatea practică* va fi mai lesnicioasă descifrarea semnificațiilor religioase ale scenariului ritual. După cum se știe sacrificiul uman este idealizat în *Getica* lui Vasile Pârvan³. Între obiectivele inițiale ale sacrificiului uman sunt amintite și intenția „...de a împăca furia și a căpăta bunăvoința puterilor natural-divine, a zeilor” și faptul că, „la geți, sacrificarea de oameni a fost pusă în legătură cu o problemă esențială în orice religie: comunicarea directă cu divinitatea”⁴.

Arătând că sacrificiul uman este atestat atât la paleo-cultivatori cât și la cei cu o civilizație mai complexă, la diferite popoare: mesopotamieni, indo-europeni, azteci, Mircea Eliade amintește mobilurile acestor sacrificii: fertilitatea ogorului; pentru a întări viața zeilor; pentru a restabili contactul cu strămoșii mitici sau cu rudele recent decedate sau cu scopul de a repeta sacrificiul primordial, apreciind în final că sacrificiul menționat de Herodot nu avea nici unul din țelurile sus menționate. Sacrificiul getic făcea posibilă transmiterea unui mesaj, „în alți termeni reactualizează legăturile directe dintre geți și zeul lor”. În opinia lui Eliade, mesagerul ar putea fi „un inițiat” în misterele întemeiate de Zamolxis iar sacrificiul la patru ani ar fi în legătură cu anii de ocultare a lui Zamolxis, reapariția în *mit* corespunde în *ritual* cu restabilirea comunicațiilor concrete.

La un moment dat, în rândurile consacrate sacrificiului uman la geto-daci, I. I. Russu afirma: „...nu putem aprecia, însă, care ar fi partea originală getica într-un asemenea proces de „spiritualizare” a unui hidos ritual atavic, moștenit din noaptea preistorică ...”⁵. Pentru a o descoperi, se impune recapitularea informațiilor oferite de Herodot:

1. În primul rând, ar fi de remarcat *periodicitatea* evenimentului. Alegerea mesagerului și deci trimiterea lui are loc o dată la *cinci ani*. Cifra *cinci* ocupa un loc deosebit, referindu-se la numărul zeilor din „pantheonul teoretic” al indo-europenilor. Alături de cele *patru* direcții ale lumii, era al cincilea punct care reprezenta *centrul*.

² Silviu Sanie, *Din istoria culturii și religiei geto-dace*, Iași, 1995, p. 198.

³ V. Parvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926, p. 92: „De abia odată la patru ani națiunea aduce zeului jertfa cea mai înaltă: un om căruia i se ia viața de carne, spre a i se da cea de spirit, într-o mare misiune, de a purta sus în cer dorințele și rugăciunile națiunii”.

⁴ I. I. Rusu, *Religia geto-dacilor. Zei, credințe, practici religioase*, în *AIIA*, 5, 1944-1948, Cluj, p.119.

⁵ *Ibidem*, p. 118.

2. *Alegerea mesagerului* făcându-se prin tragere la sorți era deci lăsată pe seama hazardului. Mircea Eliade a emis ipoteza că „mesagerul” era dintre cei inițiați în cultul lui Zamolxis⁶.

3. *Sacrificatorii*. Textul herodotean descrie astfel momentul culminant al sacrificiului: „... câțiva dintre ei, așezându-se la rând, țin cu vârful în sus trei sulite, iar alții, apucându-l de mâini și de picioare, îl leagă de câteva ori și apoi, făcându-i vânt, îl aruncă în sus peste vârfurile sulitelor”⁷.

În toate aceste societăți arhaice, moartea însemna doar o schimbare de « statut », de aceea defunctul trebuia depus într-un loc sacru (necropolă, sanctuar) unde trebuia să se îndeplinească anumite ritualuri, căci numai astfel el urma să fie « recunoscut » în comunitatea morților. Această degradare a normelor funerare în special pentru populația de rând, din sec. II î. Hr. - sec. I d. Hr. ne sugerează amploarea și profunzimea bulversării concepțiilor și reprezentărilor despre « lumea de dincolo » prin care a trecut societatea geto-dacică în această epocă.

În aceste condiții, ne întrebăm ce evenimente și schimbări esențiale au determinat această modificare radicală a obiceiurilor funerare. Într-adevăr se poate totuși afirma ca în pragul sec. III - II î. Hr. au loc schimbări esențiale în riturile și ritualurile lor funerare, având ca urmări reducerea drastică a numărului de morminte obișnuite, apariția unor noi moduri de « tratare » a defuncțiilor, existența unor arii zonale cu trăsături funerare specifice, intensificarea sacrificiilor umane, etc.

Reamintim că în nici unul din zecile de sanctuare geto-dacice cunoscute nu s-au descoperit înhumări rituale sau resturi de oseminte umane, ceea ce cu greu mai poate fi pus pe seama întâmplării. Dacă unele sacrificii se efectuau prin aruncarea în sulite⁸, iar victimele nu erau depuse în sanctuare, atunci depistarea lor prin cercetări arheologice este foarte dificilă.

Cine erau sacrificatorii? Din istoria generală a religiilor, ca și din unele izvoare privind alte populații (celții), știm că sacrificiile erau efectuate de către « cler ». De asemenea « soarele de andezit » din sanctuarul de la Gradiștea Muncelului ar sugera un loc sacrificial.

Dispariția necropolelor și reducerea drastică a numărului de morminte obișnuite se petrece în prima jumătate a sec. II î. Hr. (200-150 î. Hr.), deci fenomenul își are începutul cândva la sfârșitul sec. III - începutul sec. II î. Hr. și se va definitiva pe parcursul unei generații.

Nu ne rămâne decât să ne exprimăm speranța ca aceste lacune vor fi eliminate în viitor, iar cunoștințele dobândite să se reflecte cât mai rapid în următoarele sinteze dedicate acestor fenomene spirituale ale lumii dacice.

Studierea acestor fenomene ne ajută, alături de alte mărturii, să înțelegem ce forțe i-au influențat în activitatea lor, ce credințe și prejudecați i-au dominat, în ce spațiu spiritual și afectiv și-au dus existența, spre ce virtuți au aspirat, deci, în esență, atitudinea traco-geto-dacilor față de univers, a căror parte componentă erau.

⁶ M.Eliade, *De la Zamolxis la Gehghis-Han*, București, 1995, p. 62.

⁷ Herodot, *Istorie*, IV, 94.

⁸ Ibidem.

Bibliografie:

1. Crișan, Ion Horațiu, *Spiritualitatea geto-dacilor. Repere istorice*, Ed. Albatros, București, 1986.
2. Eliade, Mircea, *Istoria ideilor și credințelor religioase*, vol. II, Ed. Humanitas, București, 1991.
3. Eliade, Mircea, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, Ed. Humanitas, București, 1995.
4. Petre, Zoe, *Practica nemuririi. O lectură critică a izvoarelor grecești referitoare la geți*, Ed. Polirom, Iași, 2004.
5. Protase, Dumitru, *Rituri funerare la daci și daco-romani*, Ed. Academiei, București, 1971.
6. Rivière, Claude, *Socio-antropologia religiilor*, Ed. Polirom, Iași, 2000.
7. Sanie, Silviu, *Din istoria culturii și religiei geto-dacice*, Ed. Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, 1999.
8. Sârbu, Valeriu, *Credințe și practici funerare, religioase și magice, în lumea geto-dacilor*, Ed. Porto-Franco, Galați, 1993.
9. Sârbu, Valeriu, Florea, Gelu, *Imaginar și imagine în Dacia preromană*, Ed. Istros, Brăila, 1997.